

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL
NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD
UNİVERSİTETİ

“Beynəlxalq münasibətlər” kafedrası

Magistr pilləsi üçün

**BEYNƏLXALQ
MÜNASİBƏTLƏRİN NƏZƏRİ
VƏ METODOLOJİ ƏSASLARI**

fənninin

P R O Q R A M I

Azərbaycan Respublikası Təhsil
Nazirinin 05 dekabr 2011-ci il
tarixli 2017 nömrəli əmri ilə qrif
verilmişdir.

BAKI-2011

Proqram Azərbaycan Dövlət İqtisad
Universitetinin «Beynəlxalq münasibətlər»
kafedrasında hazırlanmışdır.

Tərtibçilər: dos . D . H . Cəfərova

Redaktor: prof.B.M.Abdullayev

Rəyçilər: dos.Z.R.Bayramov
dos.S.M.İmanova

Mövzu 1.

Siyasi elmlər sistemində beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinin yeri.

Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinin predmeti. Beynəlxalq münasibətlərin öyrənilməsində əsas nəzəri məktəblər və istiqamətlər. Beynəlxalq münasibətlər elm sahəsi kimi. Beynəlxalq münasibətlər haqqında elm və beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi. Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinin obyekt və predmetinin müəyyənləşdirilməsi. Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi elminin predmetinə yanaşmalar. Beynəlxalq münasibətlər sistemi anlayışı. Sistem strukturu, sistemin elementləri, elementlər arasında əlaqə. Altsistemlər. Beynəlxalq münasibətlərin subyektləri. Beynəlxalq münasibətlər və dünya siyasətinin qarşılıqlı əlaqəsi. Daxili və xarici siyasətin əlaqəsi.

Beynəlxalq münasibətlər sistemi. Sosial-siyasi elmlərdə sistemli yanaşmanın formalaşması. D.İstonun sistemli analizi. Sistem nəzəriyyəsinin əsas anlayışları-element, struktur, funksiya, mühit. Beynəlxalq münasibətlərin analizində sistem yanaşmanın xüsusiyyətləri və əsas istiqamətləri. Beynəlxalq sistemlərin tipləri. Beynəlxalq sistemlərin funksiyalaşdırılması və transformasiyası. Beynəlxalq sistemlərin struktur xarakteristikaları. Beynəlxalq münasibətlərə sistem yanaşmanın tətbiqinin sərhədləri. Beynəlxalq münasibətlər sisteminin mühiti. Geopolitika və beynəlxalq münasibətlərin öyrənilməsi.

Beynəlxalq münasibətlərin tədqiqinin əsas metodları və metodologiyası. “Metod” və “metodologiya” anlayışları. BMN-də metod problemi. Tarixi-təsviri metod. Analitik-

proqnostik metod. Situasiyanın təhlili metodları: müşahidə, sənədlərin öyrənilməsi, müqayisə. Eksplikativ metodlar: kontent analiz, ivent analiz, koqnitiv kartlaşdırma, eksperiment. Proqnostik metodlar: ssenarilərin qurulması və xarici siyasət situasiyalarının modelləşdirilməsi. Beynəlxalq münasibətlərin sistem analizinin dinamik ölçüsü kimi qərarların qəbul edilməsinin analizi. BMN-də müxtəlif metodların kompleks istifadəsi.

Beynəlxalq münasibətlərin iştirakçıları. Müasir siyasət fəlsəfəsində subyekt problemi. Siyasətin subyektivi və beynəlxalq münasibətlərin aktoru. Dövlət beynəlxalq münasibətlərin aktoru kimi: əlamətləri, funksiyaları, müasir forması. Dövlətlərin təsnifatı. Beynəlxalq münasibətlərin qeyri-dövlət aktorları, onların rolları və funksiyaları. Hökumətlərarası və qeyri-hökumət təşkilatları: oxşar və fərqli cəhətlər. Beynəlxalq münasibətlərin digər iştirakçıları. Aktorların prioriteti barədə məsələ.

Antik dövr və Orta əsrlərin siyasi fikrinin əsas cəhətləri. Yeni dövr mərhələsi. Qədim Yunanıstanda beynəlxalq münasibətlərin öyrənilməsinə iki yanaşmanın formalaşması: realist və idealist. Müharibə və sülh ideyalarının antik kökləri. Beynəlxalq konfliktin ilkin araşdırması kimi Fukididin “Tarix” əsəri. Xristianlıq və orta əsr dövrünün dünya nizamı barədə ideyaları. Müqəddəs Avqustinin təlimi. Bernar Klervosskinin “İki qılınc” nəzəriyyəsi. Renessans dövründə müharibə və sülh konsepsiyaları. Dante Alqiyerinin “ümumdünya monarxiyası” haqqında ideyaları. N.Makiavellinin siyasi realizmi. T.Hobbs və insanın təbiətinə baxış. Yeni dövrdə beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinin inkişafı. Beynəlxalq münasibətlər haqqında Erazm Rotterdamskiy və Huqo Qrotsinin ideyaları. D.Bentam və Ş.Sent-Pyerun baxışları. İ.Kantın “ümumdünya federasiyası” layihəsi.

Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinin inkişafına rus alimlərinin töhfəsi.

Mövzu 2.

Beynəlxalq münasibətlərin əsas nəzəriyyələri.

Siyasi liberalizm. Liberal nəzəriyyənin adaptasiyası kimi neoliberalizm. Avropa siyasi fikrində liberal nəzəriyyənin mənbələri. J.Lokk və J.J.Russo. A.Jentili və H.Qrotsinin əsərlərində beynəlxalq siyasət problematikası, ədalətli və ədalətsiz müharibələr anlayışı. Beynəlxalq hüququn əsasları. İ.Kantın əsərləri və demokratik dünya konsepsiyası. C.Bentam və utilitarizmin mənası. XIX əsrin iqtisadi nəzəriyyələri və beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi. Merkantilizm və iqtisadi liberalizm. Klassik liberalizmin əsas anlayışları. Liberalizm tərəfdarlarının nəzərində insan təbiəti. N.Enjellanın “Böyük illüziyası”. L.Vulf. C.Qobsun düşüncələri “İmperializm”. Q.L.Dikkinson. Vudro Vilson və onun “14 maddəsi”. Millətlər Cəmiyyəti və 2 dünya müharibəsi arasında kollektiv təhlükəsizlik sistemi. A.Tsimmerman və “Sağalan Avropa”. “Mülayimləşmə” siyasəti ilə bağlı ilk böyük debat. Liberalizmin tənqidi: E.Karr. İkinci dünya müharibəsindən sonra ilk onilliklərdə liberal ənənlərin inkişafı. R.Koexen və D.Nay: Transmilli münasibətlər və dünya siyasəti. Neoliberalizmin əsas anlayışları. Qarşılıqlı asılılıq problemi.

Siyasi realizm. Siyasi realizm məktəbinin siyasi əsaslarının mənbələri. Realist məktəbdə H.Morgenatunun konsepsiyası və beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi. H.Morgentaunun əsərlərində “güc” anlayışı. Morgentauya

əsasən siyasi realizmin prinsipləri. E.Karr “Böhranın 20 ili”. 1940-70 ci illərdə siyasi realizm məktəbinin inkişafı. “Soyuq müharibə” dövrü və onun realist paradigmanın formalaşmasına təsiri. Realizmdə insan təbiəti, zaman və tərəqqi anlayışları. Neorealizm və struktur yanaşma.

Beynəlxalq münasibətlərin öyrənilməsinə yanaşma kimi geopolitika. Geopolitikanın formalaşma şərtləri. Coğrafi determinizmin yaranması və klassik alman məktəbi. Geopolitik nəzəriyyənin yaranması. K.Xaosofer, R.Çellen. Əsas geopolitik kateqoriyalar. Geopolitikanın ingilis-amerikan məktəbi. Liberalizm və realizm nəzəriyyələri və geopolitikanın əlaqəsi. Geopolitik nəzəriyyənin tənqidi.

Mövzü 9. Siyasi iqtisadiyyat və beynəlxalq münasibətlər. Tənqidi yanaşmalar: Marksizm, neomarksizm, feminizm. Beynəlxalq münasibətlər və xarici siyasətdə marksist nəzəriyyə. K.Marks və F.Engelsin beynəlxalq münasibətlərlə bağlı baxışları. V.Leninin xarici siyasət konsepsiyası. Marksist “dünya inqilabı” ideyası və onun beynəlxalq münasibətlərdə əhəmiyyəti. Marksizmə görə beynəlxalq münasibətlərin iştirakçıları. Neomarksizmin əsas istiqamətləri. Siyasi-iqtisadi marksizm. Postmarksizm. Neomarksist tənqidi nəzəriyyəsi. Hakimiyyət psixologiyası tədqiqatları. T.Adorno, Q.Markuzenin əsərləri. Asılılıq nəzəriyyəsi. Qarşılıqlı asılılığın qeyri-simmetrik xarakteri. Az inkişaf etmiş ölkələrin istismarı. Qlobal imperiya. Regionların iqtisadi qeyri-bərabərliyi. Neomarksizm mövqeyindən dövlətlər. Kosmopolitik demokratiya ideyası. Antiqlobalizm. Alterqlobalizm. Neomarksizmin fransız məktəbi. İ.Vallersteyninin nəzəriyyəsi. S.Amin. Feminizm nöqteyi-nəzərindən sülh və təhlükəsizlik problemləri.

Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsində reflektiv dəyişmə və üçüncü böyük debat. Konstruktivizm, poststrukturalizm. Reflektiv dəyişikliklərin məzmunu: sosial reallığın öyrənilməsində dilin önəmi. M.Fuko və J.Derrida. Psixozanalizin rolu: J.Lakan, S.Jijek. Terminologiya məsələləri: rasionalizm və konstruktivizm, postpozitivizm, postmodernizm, reflektivizm. Elmi realizmin fəlsəfi mövqeyi və BM nəzəriyyəçiləri arasında artan populyarlığı. BMN də konstruktivizm. A.Vendt, E.Adler, N.Onuf. Reallığın sosial konstrukturlaşdırılması anlayışı. İdentiklik. A.Vendte görə identikliyin təsnifatı. Psixoloji yanaşma və konstruktivizm: prinsiplial fikir ayrılıqları. İntersubektivlik. Beynəlxalq münasibətlərdə norma və qaydalar. Konstruktivist nəzəriyyənin empirik əsasları: regionlaşma və sekuritizasiya nəzəriyyəsi. Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsində postmodernizm. R.Eşli, C.Derderian, R.Uoker. İntertekstuallıq. Dekonstruksiya. Disiplinə olunmuş miflərin məzmunu. Beynəlxalq münasibətlərdə poststrukturalizm. Dil strukturu və sosial reallıq. Dislokasiya strukturu. K.Şmit və düşmən problemi. E.Laklau, Ş.Muf. İmperiya anlayışı: müxtəlif yanaşmalar. M.Xardt və A.Neqri “İmperiya”. İmperiyanın tədqiqatlarının renessansı.

Mövzu 3.

Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsində beynəlxalq münasibətlər tədqiqatları: misallar üzərində.

XX-XXI əsrlərdə beynəlxalq münasibətlərin öyrənilməsində ən yeni yanaşmalar. Avropa inteqrasiyası. İnteqrasiya proseslərinin nəzəri və konseptual problemi. Avropa inteqrasiyası fenomeni: baxışların tərəqqisi.

İnteqrasiya proseslərin nəzəriyyəsi: funksionalizm, neofunksionalizm, qarşılıqlı asılılıq nəzəriyyəsi, rejimlər nəzəriyyəsi, koalisiyalar nəzəriyyəsi

Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsində əxlaq və hüquq. Beynəlxalq hüququn tarixi formaları. H.Qrotsinin təbii hüququ nəzəriyyəsi. Müasir beynəlxalq hüququn əsas prinsipləri və onların məzmunu. Beynəlxalq hüquqdakı ziddiyyətlər. Müasir siyasi nəzəriyyədə insan və vətəndaş. Beynəlxalq münasibətlərin normativ transformasiyasının perspektivləri. BMN-ə normativ yanaşmalar. Kommunitarizm və kosmopolitizm. Əsas problem- dövlətin muxtariyyəti, insan hüquqları, humanitar intervensiya hüququ, resursların ədalətli paylaşımı, ekoloji problemlər. İnsan hüquqları müasir universal ideoloji əsas kimi. Müasir beynəlxalq münasibətlərdə insan hüquqları. İnsan hüquqlarının müdafiəsində əxlaq və imperializmin dialektikası. Soyuq müharibədən sonra beynəlxalq və beynəlxalq təşkilatlar. BMT nizamnaməsi və onun tətbiqi. Kosovo və İraq problemləri.

Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi və təhlükəsizlik problemi. Təhlükəsizlik anlayışı: ənənvi və reflektivist izah. Transmilliləşməçilər və genişlənməçilər arasında olan diskussiya. Fərdi, qrup, milli, kollektiv təhlükəsizlik. Kollektiv təhlükəsizlik konsepsiyası. Kooperativ təhlükəsizlik konsepsiyası. İnsan təhlükəsizliyi konsepsiyası. Təhlükəsizlik və milli maraqlar. Təhlükəsizlik mühitinin dəyişməsi. Milli və beynəlxalq təhlükəsizlik. Dxmokratik dünya nəzəriyyəsində təhlükəsizlik anlayışı. Təhlükəsizlik məsələlərinin tədqiqatında tənqidi istiqamət. Təhlükəsizlik diskursiv təcrübədə. Kopenhagen məktəbi və sekuritizasiya nəzəriyyəsi.

Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsində konfliktlərin tədqiqatı. Siyasi konflikt sosial fenomen kimi. Münaqişələrin öyrənilməsinə nəzəri yanaşmalar. XIX əsrin münaqişələri və müasir münaqişələrin fərqləri. Konflikt yaranan faktorlar qrupu: sosial-siyasi, sosial-iqtisadi, etnomədəni, sosial-psixoloji. Münaqişələrin inkişaf mərhələləri. Siyasi konfliktlərin tipləri və növləri. Münaqişənin sərhədlərinin müəyyənləşdirilməsi. Siyasi konfliktlərin spesifikası. Münaqişələrin tənzimlənmə yolları. Konstruktivizm mövqeyindən konfliktlərə yanaşma.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Abbasbəyli. A.N. Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi. B., 2007.
2. Abbasbəyli A.N. Beynəlxalq münasibətlərin proqnozlaşdırılmasının nəzəri problemləri. B. 2006.
3. Вахитов М. Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi. B. 2002.
4. Адамшин А. На пути к мировому правительству. М., 2002.
5. Барановский В.Г. Международные организации как механизмы регулирования международных отношений// Современные международные отношения/ Под.Ред.А.В.Торкунова.-М., 2000.
6. Бузан Б. Уровни анализа в международных отношениях// Международные отношения: социологические подходы. М., 1998.
7. Валлерстейн И. Анализ мировых систем: современное системное видение мирового

- сообщества// Социология на пороге XXI века: новые направления исследований. М., 1998.
8. Вико Дж. Основание новой науки об общей природе наций.-М., 1994.
 9. Грум Дж. Растущее многообразие международных акторов// Международные отношения: социологические подходы/ Под ред.П.А.Цыганкова.-М., 1998.
 10. Катценштейн П., Кохэн, Краснер С. «Международная организация» и исследования мировой политики// Мировая политика и международные отношения в 1990-е годы: взгляды американских и французских исследователей: Хрестоматия.-М., 2001.
 11. Комитет внешнеполитического планирования. Мировой порядок после терактов в США: проблемы и перспективы. Комментарий КВП.-М., март 2002.
 12. Косолапов Н.А. Контуры нового миропорядка//Постиндустриальный мир: М., 1999.
 13. Кулагин В.М. Мир в XXI в.: многополюсный баланс сил или глобальный Pax Democratica?//Полис.-2000.-№1.
 14. Лебедева М.М. Мировая политика.-М., 2001.
 15. Мировая политика и международные отношения в 1990-е годы: взгляды американских и французских исследователей.-М., 2001.
 16. О методологии изучения международных отношений// Мировая экономика и международные отношения. 1998.-№2.
 17. Ответственность по защите. Доклад Международной комиссии по проблемам

- вмешательства и государственного суверенитета (комиссии Санцн-Эванса). Оттава, 2001.
18. Системная история международных отношений: в 4 т., М., 2003.
 19. Смит С. Самопредставление дисциплины: происхождение теории международных отношений// Теория международных отношений на рубеже столетий/Под.ред.К.Бус, С.Смит.-М., 2002.
 20. Теория международных отношений. Хрестоматия/Сост.науч.ред., Коммент.П.А.Цыганкова.-М., 2002.
 21. Фельдман Д.М. Закономерности и тенденции в развитии международных отношений// Введение в социологию международных отношений. Учебное пособие. М., 1992.
 22. Финнемор М. Нормы, культура и мировая политика с позиции социологического институционализма// Международные отношения: Социологические подходы.-М., 1998.
 23. Фергюсон Й. Глобальное общество в конце двадцатого столетия// Международные отношения: Социологические подходы/ Под ред.П.А.Цыганкова.-М., 1998.
 24. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций?// Полис.-1994.-№1.
 25. Цыганков П.А.Теория международных отношений. М., 2002
 26. Шмит М. Борьба с терроризмом и применение силы с точки зрения международного права // Г.Партенкирхен. 2003.

27. Freidman Th. L. The Lexus and The Olive Tree-N.Y.1999.
28. The New International Relations: Theory and Practice.-M.-C.Smouts (ed.).-N.Y.2001
29. Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World. P.L.Berger. S.P.Huntington (eds.)-Oxford; N.Y. 2002.
30. The National Security Strategy of the United States of Amerika.-Washington, D.C. September 2002.
31. International relations and World Politics by Paul R. Viotti and V.Kauppi, 2008
32. Kegley Ch.W.Wittkopf E.R. World Politics: Trend and Transformation 8 ed.-N.Y., 2001.
33. Explaining International Relations since 1945. N.Woods (ed.).-Oxford, 1999.
34. Cooper R. Is there a New World Order?// Prospects for Global Order. Vol.2. S.Sato, T.Taylor. (eds.)-L.1993.